

Motion till riksdagen

1987/88:Ju29

av Anita Johansson m. fl. (s)

med anledning av prop. 1987/88:120 om ändring i brottsbalken m. m. (straffmätning och påföljdsval m.m.)

Propositionen bygger på fängelsestraffkommitténs betänkande. Kommitténs förslag bör ses som en helhet vad gäller reformering av straffsystemet. De olika förslagen betingar eller har anknytning till varandra. Det är därför olyckligt att propositionen endast berör en del av kommitténs förslag.

Propositionen rör påföljdsval och straffmätning och vissa andra smärre frågor. Kommittéförslagen har ett direkt samband med exempelvis regler som rör straffmätning och villkorlig frigivning. Något konkret förslag om villkorlig frigivning finns inte i propositionen. Departementschefen anger också att ett mera slutgiltigt ställningstagande till återfallsproblematiken måste anstå. Frågan om återfall kommer därför tyvärr att behandlas i två olika omgångar.

Lagrådet konstaterar att flerstädes i remissprotokollet framgår i anslutning till de enskilda momenten i påföljdsbestämningsproceduren att avsikten inte är att åstadkomma någon allmän förändring inom tillämplad praxis.

Kommitténs inställning var emellertid att de strävanden att begränsa användningen av frihetsstraff som kännetecknat det kriminalpolitiska arbetet alltsedan brottsbalkens tillkomst skall fortsätta. Kommittén fann inte något belägg för att en hög nivå på straffet skulle medföra en lägre brottsnivå i samhället och inte heller minska den straffades benägenhet att begå nya brott. Vi delar denna uppfattning.

Kommitténs vilja att sänka straffnivån kommer till uttryck på flera olika sätt men främst vid straffskaleöversynen. Förmögenhetsbrotten värderas ner medan brott mot person och brott mot miljö med rätta värderas upp.

I propositionen framhålls att förslaget inte leder till några generella ökning av de faktiska anstaltstiderna. Men det är inte heller fråga om att allmänt sett åstadkomma "mildare straffbedömning än den som nu förekommer".

Vi delar den uppfattning som kommittén gett uttryck för i denna del.

Kommittén behandlar vidare den s. k. inkapaciteringseffekten (oskadliggörande) av frihetsberövande. Kommittén menar att påföljdsbestämningen i ett individuellt fall inte skall grundas på inkapaciteringsskäl då det är mycket svårt att göra återfallsprognoser. Detta stöds av BRÅ:s och andras undersökningar.

Kommittén finner vidare att för att kunna uppnå effekter på brottslighe-

ten i stort skulle krävas en så kraftig ökning av fängelsestraffets användning att det vore oförenligt med svensk rättstradition. Dessutom talar de skadeverkningar på de intagna, som då kunde förväntas, mot en sådan ökning och skärpning av fängelsestraffen.

Vi delar BRÅ:s och kriminalvårdsstyrelsens uppfattning att rättsregler, som leder till en kraftigare ökning och skärpning av fängelsebruket (allmänna inkapaciteringseffekter) inte skall genomföras.

För att uppnå effekter på brottsnivån i samhället krävs andra åtgärder, t. ex. höjning av upptäcktsrisken.

I propositionen anges att genom de föreslagna reglerna om återfall, som är betydligt mer långtgående än kommittén föreslagit, kommer även inkapaciteringseffekten att tillgodoses. På s. 50 i propositionen anger departementschefen att genom skärpta reaktioner kommer också inkapaciteringseffekter att erhållas utan att ingripandena i det enskilda fallet sker på sådan grund.

Det är knappast troligt att inkapaciteringseffekter kan uppnås om påföljden i det enskilda fallet aldrig får utdömas på sådana grunder. Lika tveksamt är resonemanget om att allmänprevention (avskräckning) inte skall påverka straffpåföljden i det enskilda fallet medan man vid bedömningen av den generella straffnivån skall beakta allmänpreventiva synpunkter.

Inkapacitering bör inte över huvud taget få läggas till grund för påföljdsbestämning enligt brottsbalken.

Propositionen avviker tyvärr från kommitténs förslag beträffande återfall. Kommitténs förslag innebär att återfall i brott leder till vissa effekter förutom förverkande av villkorligt medgiven frihet. Det förhållandet att en person tidigare begått brott avses påverka påföljdsval och straffmätning för det nya brottet, t. ex. som faktor, när brott utgör led i brottslig verksamhet (förslaget BrB 33:3 p. 6) eller som skäl för fängelse i stället för eller tillsammans med frivårdspåföljd (förslaget BrB 34:6, 12) eller som motiv för bötesstraff (34:11). Dessutom får återfall i brott enligt kommittén tillmätas betydelse när det är fråga om ådömande av bötesstraff eller om val mellan böter och fängelse. Kommittén har också föreslagit att bestämmelsen om förhöjt maximum i vissa återfallssituationer skall upphävas. Detta senare förslag återfinns inte i propositionen.

Propositionen går även i övrigt betydligt längre i sina förslag än kommittén då det gäller att skärpa straffen vid återfall, vilket det inte finns skäl att göra.

Vi anser att kommitténs förslag skall genomföras i fråga om återfall.

Forskningsresultat under senare tid tyder på att återfall i brottslighet inte påverkas av behandlingsinsatser inom kriminalvården på något statistiskt mätbart sätt. Belägg saknas emellertid för att den av kommittén och i propositionen föreslagna ordningen skulle ge ett bättre resultat i fråga om återfall. I likhet med kriminalvårdsnämnden anser vi att behandlingsöverbäganden inte bör utmönstras.

Behandlingsideologin, som har sitt ursprung i ett individualpreventivt tänkande, har i vårt land bidragit till humaniseringen av kriminalvården och har också varit en bidragande orsak till utvecklingen av alternativa påföljder.

Förslaget i propositionen att låta straffsystemet bygga på brottets straffvärde håltar redan vid valet mellan villkorlig dom och skyddstillsyn eftersom hänsynstagande till individen med nödvändighet måste göras vid valet mellan dessa påföljder.

Fokuseringen på brottets svårhet och förkastlighet i stället för på brottslingens individuella förhållanden medför en uppenbar risk för att brottets svårhet i praktiken också inverkar på hur påföljden verkställs. I rättstillämpningen har den dömdes personliga förhållanden och möjligheter medfört att domstolarna kunnat välja påföljd som varit till gagn för den dömdes tillrättaförande och anpassning i samhället.

Det är viktigt att lagen uppfyller rimliga krav på rättvisa, klarhet och förutsebarhet men regelsystemet i fråga om påföljdsbestämningen måste också innehålla godtagbara möjligheter till rimliga individuella hänsyn.

Millimeterrättvisa kan aldrig uppnås. Av kommitténs förslag och propositionen kan man få intrycket att det skulle kunna gå att bestämma ett närmast matematiskt rättvist straff i varje särskilt fall. Detta är helt orealistiskt. Samma straff innebär inte heller samma lidande för olika personer. Vi anser därför att några förändringar i nuvarande regler såvitt gäller individuella hänsyn vid straffmätning och påföljdsval inte skall genomföras.

I övrigt får vi hänvisa till remissyttrandet av i detta sammanhang så tungt vägande instanser som kriminalvårdsstyrelsen, BRÅ, RÅ och kriminalvårdsnämnden. I den händelse ytterligare proposition inte avvaktas före riksdagsbehandlingen förutsätter vi att vederbörande utskott gör erforderliga tillägg och justeringar i lagtexten.

Hemställan

Med hänvisning till det ovan anförda hemställs

1. att riksdagen beslutar i enlighet med fängelsestraffkommitténs förslag att strävandena att begränsa användningen av frihetsstraff även fortsättningsvis skall känneteckna det kriminalpolitiska arbetet,
2. att riksdagen beslutar i enlighet med fängelsestraffkommitténs förslag att påföljdsbestämning i ett individuellt fall inte skall grundas på inkapaciteringsskäl,
3. att riksdagen beslutar i enlighet med fängelsestraffkommitténs förslag beträffande påföljdsval vid återfall,
4. att riksdagen beslutar att nuvarande regler avseende individuella hänsyn vid straffmätning och påföljdsval bibehålls.

Stockholm den 11 april 1988

Anita Johansson (s)

Sylvia Pettersson (s)

Bo Forslund (s)